

РОЛЬ АМОРТИЗАЦІЇ В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

У запропонованій статті дано визначення поняття «амортизація» та наведено функції амортизації, що дає змогу краще розкрити сутність амортизації. Проаналізовано значення амортизації для сучасного інвестиційного розвитку підприємств.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: амортизація, амортизаційні відрахування, функції амортизації, інвестиції.

Амортизація як економічна категорія давно є предметом пильної уваги економістів усього світу. Дискусії про сутність амортизації, про необхідність її відображення у фінансовій звітності, про оптимальні методи тощо тривають і нині. Тому, питання амортизації є актуальним і сучасним. Так, зокрема серед вітчизняних економістів питанням амортизації займаються Бакай В. Й., Борисенко З. М., Покропивний С. Ф., Фукс А. Е. та ін.

Амортизація являє собою надзвичайно складне економічне явище. Вона поєднує ознаки витрат виробництва і джерела коштів, процесу руху вартості і важелі управління відтворенням, відшкодування зношених і нагромаджених нових засобів праці. Амортизаційні відрахування найсуперечливіші й найцікавіші з усіх економічних категорій. Проте вчені-економісти не досягли єдності у поглядах стосовно сутності амортизації, її функцій як джерела нагромадження, визначення норм амортизації та бази для їх розрахунку, термінів корисного використання основних засобів та інше.

В дискусії про економічну сутність амортизації виділяють три основні позиції, а саме:

- одна група вчених вважає, що амортизація — це просто грошовий вираз зносу основних засобів;
- прихильники другої позиції вважають амортизацією не що інше, як процес перенесення вартості зносу основних засобів на собівартість продукції;
- третя група вчених стверджує, що амортизація — це прийом або метод бухгалтерського обліку.

Причому така різноманітність поглядів є характерною не лише для початкового періоду розвитку теорії амортизації, а й для сучасного періоду. Однак, не дивлячись на неоднозначне трактування поняття амортизації, єдиної точки зору до цього часу не існує, хоча принципові вирішення цього питання є досить важливим. Найпоширенішим у вітчизняній літературі зустрічається наступне трактування цього поняття, а саме що амортизація — це поступове зниження вартості основних фондів внаслідок їх зносу, а також поступове перенесення їх вартості на виготовлену продукцію з метою нагромадження засобів для їх відтворення.

Так, З. М. Борисенко та А. Е. Фукс визначають амортизацію як процес перенесення вартості засобів праці на готову продукцію. Загалом представників цього напряму розуміння суті амортизації об'єднує те, що її призначенням вони вважають компенсацію здійснених витрат в основний капітал.

Майже тієї ж точки зору дотримується В. Й. Бакай, він дає наступне визначення амортизації «Амортизація — це складний економічний механізм, що кількісно відображає втрату знаряддями праці вартості основних засобів, які амортизуються, протягом строку їх корисного використання (експлуатації), і поступове перенесення їх на новостворений продукт з наступним нагромадженням коштів для відтворення (придбання) основних засобів».

Дещо іншу точку зору стосовно сутності амортизації мав С. Ф. Покропивний, він розглядав техніко-економічне старіння основних фондів і дає наступне визначення: «амортизація — це процес знецінення діючих засобів праці до настання повного фізичного спрацювання під впливом науково-технічного прогресу. Воно характеризується поступовою втратою засобами праці своєї споживної вартості внаслідок удосконалення існуючих та створення нових засобів виробництва, запровадження принципово нової технології, старіння продукції, що виробляється за допомогою цих засобів виробництва».

В економічній літературі немає єдності думок і відносно функцій амортизації. На думку З. М. Борисенко, «амортизація повинна виконувати двоєдину функцію — відобразити реальні витрати засобів праці на виробництво продукції та відшкодувати авансовані вкладення в основні фонди. Всі інші функції, що приписуються амортизації й покладаються на неї, їй не властиві. Так, вона не може виконувати стимулюючу роль у процесі виробництва. Не є вона і джерелом доходу. Не її завдання і забезпечення розширеного відтворення основних фондів. Призначення амортизації — тільки облік витрат».

А. Е. Фукс характеризує призначення амортизації значно ширше, ніж облік витрат, він наголошує, що амортизаційні відрахування повинні виконувати ще й функції відшкодування, відтворення і стимулювання.

Функція відшкодування випливає з того, що за своєю економічною природою амортизаційні відрахування покликані відшкодовувати вартість спожитих засобів праці, не більше. Тобто амортизаційний фонд повинен відповідати вартості основного капіталу, яку йому й належить відшкодовувати.

Функція відтворення полягає у тому, що кошти амортизаційного фонду не лежать без руху, а постійно використовуються на відтворення засобів праці. Вона визначається закономірностями процесу відтворення основних засобів і відображає сутнісну основу економічної амортизації. Реалізація даної функції здійснюється через управління процесом нарахування та використання амортизаційних відрахувань як важливого джерела фінансування придбання засобів праці, капітального будівництва, реконструкції технічного переозброєння.

Відтворювальна функція амортизації основних засобів зберігалася протягом всієї історії товарного виробництва і ринкових відносин. Частина виручки від реалізації виробленого товару, яка дорівнює сумі нарахуваної амортизації, може бути перерахованою на спеціальний рахунок у банку, може вкладатися в цінні папери, може залишатися в складі оборотних коштів підприємства і враховуватися при розробці фінансового плану підприємства. Однак при будь-якому варіанті накопичення амортизація основних засобів використовується тільки на їх відновлення як джерело інвестицій. Економічний зміст цієї частини виручки від прийнятого варіанта використання не змінюється.

Функцію стимулювання, згідно з А. Е. Фуксом, необхідно пов'язувати передусім зі створенням фінансових умов для запровадження у виробництво науково-технічних досягнень, підвищенням зацікавленості в прискоренні оновлення активної частини основного капіталу підприємств.

Сучасна теорія амортизації повинна розглядати набагато більшу кількість функцій. До них можна віднести інвестиційну, відтворювальну, стимулюючу, інноваційну, науково-технічну, калькуляційну.

Інвестиційна функція амортизації передбачає акумулювання в амортизаційному фонді амортизаційних відрахувань як фінансового ресурсу відтворення основних засобів, тобто забезпечення процесу кругообігу засобів праці грошовими засобами, необхід-

ними для їх відтворення. Інвестування може бути як на просте відтворення, так і на розширене.

Інноваційна функція амортизації забезпечує відтворення засобів праці на новому технічному рівні у відповідності із розвитком науково-технічного прогресу. На сьогоднішній день, реалізація цієї функції вимагає, прискореного кругообігу основних засобів, оскільки за останні роки суттєво зросли темпи розвитку науково-технічного прогресу.

Науково-технічна функція полягає в сприянні розвитку та прискорення темпів науково-технічного прогресу. Ефективний амортизаційний механізм та раціональна амортизаційна політика забезпечують відтворення основних засобів на новій, досконалішій основі, що в свою чергу сприяє подальшому розвитку виробничо-технічного потенціалу як окремих підприємств, так і держави в цілому.

Калькуляційна функція полягає у визначенні витрат на виробництво та реалізацію продукції. У собівартість виробленої продукції включається частина вартості засобів праці, яка була втрачена в процесі виробництва цієї продукції.

Правильне розуміння економічної природи, концепцій і функцій амортизації та усвідомлення її значення дозволить обґрунтовано вирішувати проблеми, які пов'язані з оцінкою засобів праці, встановленням оптимальних строків використання основних засобів, визначенням методів нарахування амортизації, розробленням норм амортизаційних відрахувань, формуванням та використанням амортизаційного фонду, тобто дозволить проводити ефективну амортизаційну політику.

На сьогодні в економіці України оновлюється застаріла виробнича база, оновлюється моральний та фізичний стан засобів праці, яке зумовлює піднесення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва. Нині спостерігається підвищення інноваційного рівня розвитку промислового комплексу, який забезпечує економічний розвиток країни в цілому.

Також, на сьогоднішній день підприємства України отримали значну підтримку з боку іноземних інвесторів. Значний приріст іноземного капіталу у 2007 році спостерігався на підприємствах, що здійснюють фінансову діяльність, — на 2277,8 млн дол., операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям — на 782,0 млн дол., будівництво — на 779,4 млн дол., а також на підприємствах промисловості — на 2026,9 млн дол., у т. ч. добувної — на 627,9 млн дол. та переробної — на 1393,5 млн дол.

Окрім іноземних інвестицій, головним джерелом здійснення реальних інвестицій стають власні кошти підприємств (в основному прибуток і амортизаційні відрахування). Тому, увагу потрібно приділити використанню таких джерел фінансування як власні ресурси підприємств, серед яких найбільша частка припадає на амортизаційні відрахування.

Підвищення ролі амортизаційних відрахувань як неоподаткованої частини створеного продукту є одним із тих заходів інвестиційної політики держави, що впливають на інтереси потенційних інвесторів і регулюють процес капіталовкладень у всіх виробників. Отже, у період переходу економіки до ринкових відносин підвищується значення амортизації як джерела відтворення основного капіталу, що обумовлено змінами у формуванні структури капітальних вкладень, впливом науково технічного прогресу, прискоренні морального спрацювання, переглядом норм амортизаційних відрахувань у бік збільшення, розширення прав підприємств у використанні нарахованих сум амортизації. Тому з метою інтенсифікації відновлюваних процесів у науково-технічній сфері держава проводить гнучку амортизаційну політику.

Важливий регулятор інноваційної активності — амортизаційна система, яка вимагає істотного вдосконалення. Підвищення норм амортизації і збільшення сум відрахувань розширює фінансові можливості підприємств і підвищує їх інвестиційну активність. У даний час облікова функція амортизаційної системи превалює над її стимулюючою роллю. Слід відмітити, що з'явилася можливість відрахування засобів тільки за нормативний термін служби і дозволено підприємствам застосовувати методи прискореної амортизації. Норми відрахувань на повне відновлення фондів зросли лише трохи. Якщо врахувати темпи інфляції в інвестиційній сфері, то підвищення амортизаційних відрахувань не зможе елімінувати навіть зростання цін. Після збільшення амортизаційних норм вони все ж таки залишаються в 1,5 разу нижчими, ніж у промислово розвинутих країнах. Низькі норми амортизації, особливо в галузях переробної промисловості, практично не враховують морального зносу, що штучно продовжує термін оновлення матеріально-технічної бази виробництва. Неподоланий високий рівень диференціації норм амортизації.

Тому, посилення стимулюючої функції прискорить упровадження технологічних новинок. Потрібна лібералізація амортизаційної політики, відмова від надмірної деталізації видів устаткування при розрахунку відрахувань. Для цього необхідно

перейти до великих класифікаційних груп, для яких встановлюються єдині позагалузові нормативні терміни служби ОПФ. Першим кроком може стати зменшення числа норм амортизації. Потім слід повністю або частково відмовитися від їх галузевої диференціації. Щоб прискорити оновлення морально і фізично застарілого виробничого апарату, необхідно підвищити гнучкість амортизаційної системи і вдосконалити її нормативну базу, зокрема для галузей, визначаючих НТП.

Підвищення інвестиційної активності підприємств безпосередньо пов'язано із ставленням до амортизації як до основного ресурсу та фінансового джерела капіталовкладень. Надання підприємствам України права використання прискореної амортизації та пільгового оподаткування у сучасних умовах набуває надзвичайно важливого значення. Тому, необхідно переглянути амортизаційну політику для того щоб вона могла забезпечити кошти необхідні для швидкого оновлення основних засобів виробництва.

Література

1. *Борисенко З. Н.* Амортизационная политика. — К.: Наукова думка, 1993.
2. *Бакай В. Й.* Теоретичний аспект аналізу амортизації як основи формування амортизаційної політики // Вісник Технічного університету Поділля. — № 2. — Ч. 1. — Хмельницький, 2003.
3. *Кленін О. В.* Дослідження ролі амортизації як джерела фінансового забезпечення відтворення основного капіталу // Вісник економічної науки України. — 2005. — № 2(8). — С. 127—130.
4. *Ніпаліді О. Ю.* Амортизаційні відрахування як основне джерело фінансування інвестиційних програм // Вісник СНУ ім. В. Даля. — 2004. — № 3. — С. 77—85.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики. www.ukrstat.gov.ua.
6. *Покропивний С. Ф.* Економіка підприємства. — К.: КНЕУ, 2001. — 528 с.
7. *Рихтюк В. Л.* Інноваційне підприємництво як складова сталого економічного зростання // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 10. — С. 135—142.